

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

Хмельницька обласна організація Національної спілки краєзнавців України
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут
Центр дослідження історії Поділля Інституту історії України НАН України при
Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека

СУСПІЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ росії ПРОТИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ЧАСУ І ЗАВДАННЯ КРАЄЗНАВЦІВ

**(до 80-річчя доктора історичних наук, професора
Віктора Степановича Прокопчука)**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

(м. Хмельницький, 26 липня 2024 р.)

Хмельницький
2024

колега із Дунаєвиччини Віктор Степанович Прокопчук, професор, доктор історичних наук, заслужений працівник народної освіти України з цікавою, змістовною доповіддю «Загально освітня школа в умовах хрущовських реформ: успіхи і прорахунки».

Доброго вчителя не забувають, по ньому звіряють своє життя, він стає ідеалом добра і справедливості для своїх учнів. Саме таким залишається у пам'яті багатьох поколінь жителів Вільхівця наш односельчанин і колега Ф. С. Бацура, про якого ми згадуємо з почуттям глибокої поваги і пишаємося тим, що наша школа має особливу честь носити його ім'я.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бацура Ф. С. Активізація навчального процесу на уроках біології. З досвідом роботи вчителів шкіл області. Хмельницький, 1960р., с. 53–66.
2. Бацура Ф. С. Метод бесіди як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках ботаніки. Київ. «Радянська школа», 1964р., 65 с. іл.
3. Бацура О.Ф. «Вільховець - колиска моєї долі». -Чернівці:«Місто», 2023. 336 с.
3. Дослідницька робота учнів з екології в позашкільних установах і школах. Пустовіт Г. П. / Методичний посібник за редакцією доктора педагогічних наук А. Й. Сиротенко/. - Київ-Хмельницький: «Поліекспрес», 1996. 128 с.
4. Енциклопедія Освіти Хмельниччини. Інформаційно-довідкове видання. Хмельницький, ФОП Мельник А. А., 2017. 459 с. іл.
5. Кордонська Н. І. Освітня Новоушиччини. Про становлення і розвиток освіти в Новоушицькому районі Хмельницької області. - Хмельницький: ФОП Мельник А.А., 2016. 228 с.
6. Наддністрянська правда. 11 травня 2023 року. №19. (10478).
7. Юннати Хмельниччини (нарис з історії юннатівського руху Хмельницької області). Видання друге , доповнене і перероблене за редакцією Климчука В. В. /упорядники: Холевінська М. Я., Степанець Г. І., Зотова О. Хмельницький, «Поліграфіст 2», 2011. 160 с: іл.

*Анжеліка Голуб,
м. Глухів*

ВНЕСОК МИХАЙЛА ЧАСНИЦЬКОГО В ЗБЕРЕЖЕННЯ ЄВРЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ МІСТА ГЛУХОВА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У тезах висвітлено біографію Михайла Часницького, відомого краєзнавця та журналіста м. Глухова Сумської області. Проаналізовано

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

роль Михайла Михайловича в пам'яткоохоронній роботі щодо зразків єврейської культурної спадщини населеного пункту та околиць.

Ключові слова: Михайло Михайлович Часницький, краєзнавець, музей, євреї, Глухів, історичне краєзнавство.

Історичне краєзнавство – це форма пізнання рідного краю. Воно завжди зацікавлювало любителів місцевих минувшин через свою специфіку дослідження. Напевно не має нічого цікавішого за відкриття таємниць пращурів, які проживали на теренах добре знайомого населеного пункту. Події, героїчні подвиги попередніх поколінь найкраще вивчати за історичними джерелами (речовими, документальними, усними тощо). Не менш важливо зосереджувати увагу на аналізі життєписів відомих персоналіїв краю. У історії невеликого прикордонного м. Глухова, що на Сумщині, таким є Михайло Часницький [3, с. 26–27].

Михайло Михайлович народився в Москві (Росія) 14 березня 1938 р. З біографії його батька відомо, що Часницький Михайло Ілліч родом був із м. Харбін (Китай) й ріс у родині працівників Китайської східної залізниці. Подальша доля склалася дуже трагічно. У Радянському Союзі він проходив службу в Головному розвідувальному управлінні Народного комісаріату оборони. 22 грудня 1937 р. його заарештували та звинуватили в шпигунстві, а пізніше розстріляли. У 1957 р. Часницького Михайла Ілліча посмертно реабілітували [6].

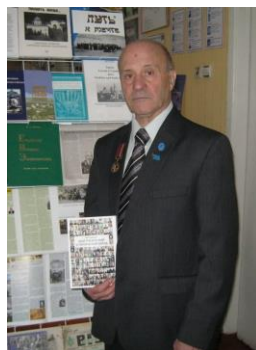
Дитинство майбутнього краєзнавця припало на страшні роки Другої світової війни. У 1941–1948 рр. хлопець разом із матір'ю Вірою Матвіївною та сестрою Аріадною перебував у евакуації в Пензенській області (Росія). Повернутись додому вони не могли, бо вважались родиною «ворога народу». 1949 р. Часницькі переїхали до родичів у українське м. Конотоп, що на Сумщині. Тут Михайло навчався в місцевих школах № 2 та № 4, а повну середню освіту здобув у Школі робітничої молоді (нині – ліцеї Конотопської міської ради Сумської області).

1955 р. померла матір Михайла Часницького, який майже відразу переїздить до Глухова. У 22-річному віці він одружився на Мурашковській Галині. Після закінчення навчання в Глухівському технікумі електрифікації та механізації сільського господарства (нині – ВСП «Глухівський агротехнічний коледж Сумського

національного аграрного університету») з 1962 по 1965 р. служив в лавах Радянській армії в м. Баку (Азербайджан). З 1965 й наступні 40 років пропрацював на заводі «Електропанель» конструктором, майстром й навіть начальником ВТК заводу [4].

Михайло Михайлович перебував уже на пенсії, проте не забув про свою любов до історичного краєзнавства. 1998 р. спільно зі своєю дружиною стали організаторами глухівської єврейської громади «Хаверім» («Друзі»), а 2003 р. було докладено зусиль для створення першого на Сумщині музею євреїв регіону, котрий функціонував на громадських засадах. Відомо, що станом на 2021 р. його відвідали представники з 14 країн світу (навіть із Австралії). Музей можна вважати «акумулятором історичних знань і експонатів, пов'язаних із трагедією Голокоста не лише єврейської громади Глухова, а й всієї області» [6].

Відмітимо, що краєзнавець є автором понад трьохсот публікацій, зокрема з історії єврейського руху на Глухівщині. Михайло Михайлович долучився також до збору інформації до науково-документальної серії «Книга Скорботи України» (Сумська область), в якій зазначені біографічні відомості про 150 мирних мешканців і воїнів, які загинули в період Другої світової війни. За цю клопітку працю Часницький в 2004 р. був відзначений подарунком від Президента України – іменним годинником. У березні 2009 р. за дослідницьку діяльність і громадську роботу Указом Президента України був нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня, а в грудні цього ж року отримав від Глухівського міського виконавчого комітету звання «Професіонал року» [4; 6].

Михайло Михайлович Часницький (1938–2021 рр.)

Суспільні трансформації в умовах війни росії проти України: виклики часу і завдання краєзнавців

Відомо, що в квітні 2009 р. світ побачила книга Михайла Часницького «Глухів. Євреї. Пам'ять жива. Сторінки історії єврейської громади Глухівщини», а в 2011 р. друком вийшла ще одна – «Євреї. Глухів і Сумщина. Сторінки історії євреїв Глухівщини та Сумщини». Шкода, що написані вони російською. Третє не менш відоме напрацювання краєзнавця «Мій трагічний і героїчний народ» (2018 р.). Михайло Михайлович є автором довідника «Пам'ятники знаменитим євреям» (Німеччина) та видання «Єврейська воєнна енциклопедія». 2019 р. за його сприяння на старовинному глухівському єврейському кладовищі було відкрито пам'ятник. Крім вже зазначеного, він був членом Національної спілки журналістів України [4; 6].

Михайло Михайлович аналізував значення для населеного пункту єврейської меншини, зокрема в економічному та культурному аспектах. Відмічав проблеми мирного життя євреїв у Глухові, пов'язані з мовними та правовими утисками (XVI–XX ст.). Неодноразово на сторінках своїх праць він описував історію появи в місті єврейського цвинтаря й дійшов висновку, що корені йдуть ще від XVI ст. (період Великого князівства Литовського). Наводив архівні дані, статистики метричних книг за допомогою чого встановлював кількість поховань на кладовищі. Основну увагу приділив поіменному встановленню жертв-євреїв радянської влади (з 1918 р.), періоду Другої світової війни (нацистські розстріли). Є інформація про традиції захоронення представників семітської народності на території глухівського цвинтаря (траурні процесії, характеристика могильних плит, поминання тощо). Нині глухівське єврейське кладовище налічує понад 1100 надгробків і є зразком монументальної культури [1 с. 89–90; 2, с. 31–32; 5, с. 1094–1099].

На жаль, 7 грудня 2021 р. краєзнавець передчасно помер через ускладнення від COVID-19. Для родичів, друзів, колег і всіх, хто його знав, він залишився чудовою життєрадісною людиною, котра була небайдужа до історії рідного краю.

Таким чином, Часницький Михайло Михайлович – знаний краєзнавець не тільки в Глухові, що на Сумщині, а й в інших країнах. Його життєвий шлях був доволі тернистий, проте він

успішно долав усі труднощі. Михайло Михайлович чимало зусиль присвятив збереженню історико-культурної спадщини Глухова та околиць, пов'язаної з трагічними подіями тоталітарної доби ХХ ст. Його науковими здобутками й нині цікавляться, використовують для подальших досліджень, особливо викладачі та студенти-історики Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Список використаних джерел та літератури:

1. Голуб А. А. Глухівські євреї, проблеми укорінення, особливості поховальних плит. *Актуальні питання дослідження історичної науки й викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі в умовах реформування: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Глухів, 28 листопада 2023 р. / Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. Вип. 2. С. 88–91. URL: http://46.201.250.252/bitstream/handle/123456789/2201/Збірник_2023-88-91.pdf?sequence=3&isAllowed=y
2. Голуб А. А. Глухівське єврейське кладовище: заснування та національна специфіка відвідування. XIII «Глухівські наукові читання – 2023. Актуальні питання суспільних і гуманітарних наук»: матеріали Міжнародної інтернет-конференції, м. Глухів, 6–8 грудня 2023 р. / Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. С. 31–32. URL: http://46.201.250.252/bitstream/handle/123456789/2468/Голуб%20А.%20Глух%20читання%202023_6_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y
3. Колієнко А. А. Історичне краєзнавство: поняття, функції, наукове підгрунтя. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XV: Наукові пошуки в контексті викликів і конфліктів*. 2023. Т. 15. С. 26–27. URL: https://www.researchgate.net/profile/Anzelika-Golub/publication/375672294_Istoricne_kraeznavstvo_ponatta_funkcii_naukove_pigrunta/links/6555f356b1398a779d91e27f/Istoricne-kraeznavstvo-ponatta-funkcii-naukove-pigrunta.pdf#page=26
4. Корнієнко О. Помер відомий краєзнавець. *Сумський історичний портал: сайт*. URL: <https://history.sumy.ua/news/9458-pomer-vidomyi-kraeznavets.html> (дата звернення 15. 06 .2024).
5. Ткаченко Н.М., Гриценко А.П., Голуб А.А. Глухівський єврейський цвинтар: традиції поховань, особливості надгробок (XIX–XX ст.). *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. Вип. 11 (17). С. 1091–1102. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/issue/view/189>
6. Часницький Михайло Михайлович. Вікіпедія: сайт. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Часницький_Михайло_Михайлович#:~:text=Михайло%20Михайлович%20Часницький%20\(нар.,керівник%20Музею%20історії%20євреїв%20Глухівщини](https://uk.wikipedia.org/wiki/Часницький_Михайло_Михайлович#:~:text=Михайло%20Михайлович%20Часницький%20(нар.,керівник%20Музею%20історії%20євреїв%20Глухівщини) (дата звернення 15. 06. 2024).